

Fondateur :
Avedis Alexanian
Տիմոթիոս Ալեքսանյան

ՄԵԴԻԱԿՈՒՐԵՑԻՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՐԿԼԵՑՈՒ ԵՐԿԵԱՐԱԹՒՔԵՐԸ • 49-ՐԴ ՏԱՐԻ • ՆՈՐ ԵԱՐԲ ԹԻՒ 462 • ԵԱՐԱԹ, 31 ԳՈՒՆՅՈՒՆԱՐ 2008

ARTSAKH 2009 Clairement tourné vers l'avenir

La déclaration d'Helsinki en décembre dernier a été saluée par l'ensemble des protagonistes du conflit ainsi que par les co-présidents du Groupe de Minsk comme une nouvelle avancée significative en faveur de la paix. Estimant l'année 2008 fructueuse pour le règlement du conflit, les officiels impliqués dans le déroulement des négociations n'excluent pas un accord définitif courant 2009. Pêché d'optimisme ? On peut le penser car, primo, la partie azerbaïdjanaise continue à défendre son option « par étapes » du règlement : retrait des forces armées des territoires « occupés », retour sécurisé des réfugiés, « coopération entre les communautés arménienne et azérie de la région du Haut-Karabagh » et, secundo, le président Ilham Aliev a déclaré à la RAI italienne qu'un règlement politique du conflit de l'Artsakh n'interdisait pas nécessairement à l'Azerbaïdjan l'usage de la force.

Contre un nouveau référendum Les tractations sur le futur statut de l'Artsakh et d'un éventuel deuxième référendum en particulier restent incompréhensibles pour les Artsakhtsis qui se sont déjà exprimés en 1991 par un vote quasi unanime sur son indépendance et que la communauté internationale ne reconnaît d'ailleurs toujours pas. L'incompréhension dans la population est d'autant plus grande qu'un récent sondage mené par l'Union des Journalistes de la République autoproclamée indique que 90 % des personnes interrogées jugent inutile la tenue d'un nouveau référendum puisque l'indépendance de l'Artsakh est déjà un fait établi. De son côté, bien qu'acceptant le principe d'un nouveau référendum, la partie azérie persiste à faire valoir l'intégrité territoriale de l'Azerbaïdjan et le retour des réfugiés azéris avant la mise en place du référendum.

Budget 2009 Carrément tourné vers l'avenir, le jeune Premier ministre Ara Haroutiounian, a présenté le projet de budget 2009, un projet sur fond social et anticrise. Les dépenses enregistrent une hausse par rapport à 2008, notamment celle des salaires versés par l'État et celle des dépenses sociales (+ 30 % sur les allocations familiales pour encourager la natalité, pensions, compensations). Par contre, pas de création de postes dans l'administration, réduction du train de vie de l'État. Les rentrées du gouvernement s'élèveront à 140 millions d'euros, alors que les dépenses publiques atteindront 150 millions d'euros, soit un déficit budgétaire de 10 millions d'euros. Enfin le Premier ministre pronostique une croissance économique de 14 % pour 2009 grâce aux secteurs de l'agriculture laquelle disposerait de ressources suffisantes pour pouvoir répondre dans un avenir proche aux besoins intérieurs du pays, et du bâtiment ce qui porterait le PIB par habitant à 1 700 euros.

Pour encourager les investissements, dynamiser la création de PME, le bâtiment, un fonds de prêts hypothécaires financera jusqu'à 7,7 millions d'euros la réalisation de divers programmes. De même, le développement du secteur énergétique demeure au centre de l'attention du gouvernement. Selon Ara Haroutiounian, il est d'ores et déjà prévu de produire plus de 120 000 kWt/h d'énergie supplémentaire d'ici 2010, ce qui dépasse largement la demande réelle de la République en énergie. Par ailleurs, dans le cadre d'une politique de stratégie économique, le gouvernement veut instituer une réserve

permettant à la République, en cas de besoin, de disposer d'une quantité suffisante de combustibles et de biens de première nécessité. Il prévoit également d'acquérir du biocombustible qui serait produit puis exporté par l'Artsakh.

Dans le cadre du budget 2009, le gouvernement prévoit également des programmes de repeuplement. À ce titre, des moyens seront mis en place dans les zones concernées pour assurer à la population nouvellement installée des emplois et des conditions de vie suffisantes.

Attirer les investisseurs L'Artsakh recherche des investisseurs en tous domaines pour la réalisation d'un certain nombre de projets dont le lancement à Stepanakert d'un nouveau site d'industrie agro-alimentaire et de traitement de lait, l'entretien de la route Stepanakert - Nngui - Martouni, la rénovation de la route reliant Aghdam à Martakert, le transfert à Chouchi de différentes institutions publiques, la réhabilitation du bâtiment du célèbre collège « Réalakan* » de Chouchi. Déjà, les Suisses ont répondu avec la création d'un atelier de la haute horlogerie Frank Muller et la construction de l'hôtel « Artsakh » sur la place centrale de Stepanakert. Si la crise financière a été ressentie dans l'industrie minière du pays et particulièrement dans les mines d'or et de cuivre du village de Drmbon, dans la région de Mardakert, suite à l'effondrement des cours des matières premières et au système hypothécaire des banques commerciales, elle semble ne pas avoir eu d'impact négatif sur le système bancaire. Les indices économiques sont en hausse, comme les dépôts bancaires de la population en augmentation de 22,7 % par rapport au mois de janvier de la même année. Enfin, la construction d'hôpitaux, d'hôtels et de routes se poursuit activement. L'Artsakh avance, clairement tourné vers son avenir.

Gérard Varoujan Dédéyan ◀

*Collège d'Etat fondé en 1881 en vue de préparer les spécialistes qu'exigeaient les relations commerciales. Le collège cultivait des idées sociales et politiques et nombre de ses diplômés devinrent d'éminents membres des partis social-démocrate et communiste, ou des fonctionnaires d'Etat. Construit en 1901-1908 aux frais des frères Arafélian, le bâtiment à trois étages du Collège est parmi les rares édifices de Chouchi resté encore debout.

Dossier 2

Barack Obama : l'homme providentiel ?

5

Փոփոխությունը նախկինին մերժումն է

6

Ցաալի իրականություն

Տօնական աւանդություններ

8

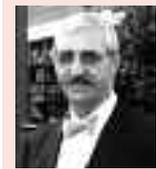
Նոր Տարի

Peinture 9

Vartan Couleur et mouvement

10

La dynastie Pétrossian, symbole du caviar

11

Noël arménien à Vaulx-en-Velin

Le passionné d'art

Gregor A. Hampartzoumian s'est éteint le 12 janvier

(lire page 12)

Gregor A. Hampartzoumian, à droite, avec le peintre Georges Rohner, en 1996.

Barack Obama, l'Homme providentiel ?

Mardi 20 janvier à 12h, Barack Obama prêtait serment sur la Bible ayant appartenu à Abraham Lincoln (l'homme qui mit fin à l'esclavage en 1865) et devenait ainsi le 44e Président des États-Unis. Dans son premier discours, le Président a abordé l'ensemble des grandes questions du moment mesurant pleinement la difficulté de sa mission : « *Je suis ici devant vous aujourd'hui, humble, devant la tâche qui m'attend* », remercié le Président Bush pour le service rendu à la nation (ce qui ne l'empêchera pas de porter une appréciation sévère sur son action), dénoncé les responsables de la crise : « *Une économie affaiblie du fait de la cupidité et de l'irresponsabilité de certains et de l'incapacité collective à prendre des décisions* ». Puis, il délivre un message d'espoir : « *Nous sommes rassemblés parce que nous avons choisi l'espérance plutôt que la crainte, l'unité plutôt que le conflit et la discorde* » et explicite son plan de relance : « *L'état de l'économie exige une action audacieuse et rapide..., nous construirons des routes, des ponts, des réseaux électriques, des lignes numériques qui feront vivre notre commerce..., nous restaurerons la science... nous maîtriserons le soleil, le vent, le sol..., nous transformerons nos écoles et nos universités pour répondre aux exigences d'une ère nouvelle* ». Il rejette le « *faux choix entre sécurité et idéaux* » et déclare que « *l'Amérique est l'amie de toutes les nations et de chaque homme, enfant et femme qui recherche la paix et la dignité* ». Sur le plan international, il proclame « *Nous allons commencer par laisser l'Irak à son peuple d'une manière responsable et forger une paix bien gagnée en Afghanistan* » ; avec le monde musulman, « *nous chercherons une nouvelle voie vers l'avenir fondée sur le respect...* ». À ces leaders autour de la planète qui cherchent à semer la guerre..., « *sachez que vos peuples vous jugeront sur ce que vous avez fait et non sur ce que vous avez détruit* » ; aux peuples des nations pauvres « *nous nous engageons à vous aider..., à ceux qui comme nous bénéficient d'une relative prospérité, nous disons que nous ne pouvons rester indifférents au sort du monde* ». Il terminera par le traditionnel « *que Dieu vous bénisse et bénisse les États-Unis d'Amérique* ». Ce discours d'une vingtaine de minutes ne marquera sans doute pas l'histoire mais il confirmera l'engagement du nouveau Président sur une voie en rupture avec l'administration Bush, ce dont nous ne pouvons que nous réjouir.

Alors, comment interpréter l'enthousiasme que suscite cet homme ? Le monde dans lequel nous vivons est devenu incompréhensible et nos dirigeants semblent ne plus être en capacité de maîtriser les désordres de nature économique, financière, environnementale. Nous semblons embarqués sur un bateau ivre dans la tempête, sans gouvernail, toutes voiles dehors et sans pilote à bord. La cause étant désespérée, on s'en remet au divin et on attend le doigt de Dieu. Le monde était à la recherche de son « homme providentiel », celui capable de conduire les nations vers plus de raison. Barack Obama, par son charisme, son parcours personnel, son discours novateur et moral, la couleur de sa peau, son sens politique présente le profil idéal pour l'incarner. Et on se met à rêver qu'à partir du 21 janvier plus rien ne sera comme avant. Il faut noter que ce sentiment est surtout évoqué hors des États-Unis, parce que les Américains nous disent que Barack n'est pas le Messie, qu'il ne règlera pas les problèmes d'un coup de baguette magique et qu'il faudra se mettre sérieusement au travail.

Aussi il est utile de revenir aux réalités. Barack Obama n'est pas un révolutionnaire. Il a mis en place un cabinet dont on vante les compétences mais dont les postes clés sont détenus par de vieilles connaissances : Paul Volcker (ancien de la FED*, conseiller à la reconstruction économique), Lawrence Summers (ancien secrétaire au Trésor, conseiller économique), Timothy Geithner (ancien de la FED de New York, secrétaire au Trésor). La politique étrangère sera conduite par la démocrate Hillary Clinton qui avait voté la guerre en Irak tandis que Robert Gates, républicain, Secrétaire à la Défense, assumait déjà cette fonction dans l'administration Bush. Certains responsables économiques et financiers appartenaient au cabinet de Bill Clinton dans la période où démarrèrent les processus conduisant aux dérives financières.

La recherche du consensus ne permet pas des orientations politiques très marquées parce qu'il y a encore quelques différences entre la gauche et la droite. Les grands problèmes sont encore devant nous. Afin de faire face à la situation économique américaine très préoccupante (baisse du PIB, augmentation du chômage, crise dans le secteur de l'automobile et du bâtiment,...), il va mettre en place un plan de relance de même nature que ce qui a été fait en Europe mais avec des moyens colossaux. Le levier de la baisse des impôts est plus puissant car, contrairement à ce qui se passe en France, tous les Américains paient l'impôt (contre un foyer sur deux en France). L'endettement massif qui va en découler va

faire courir un risque sur l'économie mondiale en « asséchant » les liquidités qui se porteront prioritairement sur les États-Unis au détriment des autres nations. Ailleurs, il y a les tensions internationales comme le conflit israélo-palestinien avec ces massacres dans la bande de Gaza sur lequel on ne l'a pas encore beaucoup entendu, la sortie de l'Irak pour laquelle une formulation très floue ne permet pas d'entrevoir concrètement sa politique, pour l'Afghanistan il a parlé d'un renforcement militaire qui, comme nous le montre le passé, n'est pas de nature à rétablir l'ordre s'il n'est pas complété par une action politique. Que l'on ne se fasse pas d'illusions sur tous ces conflits. Barack Obama défendra d'abord les intérêts américains, il a été élu pour cela. On espère aussi qu'il défendra la cause arménienne et en particulier la reconnaissance du génocide des Arméniens, comme il s'y était engagé pendant sa campagne électorale. Cela dit, on sent chez cet homme un talent hors du commun, une volonté pour le dialogue et le multipolarisme, qui permettent d'espérer qu'il trouvera le passage très étroit nous conduisant vers un monde un peu meilleur. Les premières initiatives prises moins de 48 h. après sa prise de fonction : contacts téléphoniques avec les autorités palestiniennes et israéliennes, fermeture d'ici un an du centre de détention de Guantanamo ainsi que des prisons secrètes de la CIA à l'étranger, interdiction de la torture,... nous conforte dans cet espoir mais il nous faudra encore attendre pour se forger un point de vue plus objectif.

Paul Haladjian ◀

*FED : abréviation désignant la Réserve Fédérale, la Banque centrale américaine

La politique des mots

« *L'Arménie et la Turquie sont « proches » de l'établissement de relations diplomatiques et de l'ouverture de leurs frontières* », a annoncé Ali Babacan, le ministre des Affaires étrangères turc. « *Je partage l'opinion de mon homologue turc* », a répondu en écho Edward Nalbandian, le ministre des Affaires étrangères arménien, au cours d'une conférence de presse. Et d'ajouter : « *Nous pouvons franchir un nouveau pas si la Turquie comme l'Arménie acceptent d'établir ces relations sans conditions préalables* ». Il a toutefois précisé que Yerevan ne renoncera pas à obtenir la reconnaissance internationale du génocide des Arméniens.

15 % de plus qu'en 2007

● En 2008 la République d'Artsakh a été visitée par des touristes venus des États-Unis, de France, du Canada, de Russie, d'Iran et de Grande-Bretagne et pour la première fois, des visiteurs venus du Pakistan, de Singapour et de Somalie. On a noté la présence d'environ 70 journalistes venus de 25 pays différents, une dizaine d'équipes de tournage ayant comme mission la réalisation de reportages sur les divers aspects de la vie du pays. Outre les visiteurs d'origine arménienne, l'Artsakh commence à intéresser un public sans lien avec ce territoire et essentiellement des jeunes. Les endroits les plus visités sont les monuments historiques, le patrimoine architectural et les ensembles monastiques.

● Les organisations « Hayassa » (Arménie) et « Génération de Haïk » (Artsakh) ont inauguré le programme **Apprenons à nous connaître** avec la participation des représentants des minorités nationales reconnues en Arménie : Assyriens, Biélorusses, Allemands, Kurdes, Yézidis, Polonais, Juifs, Grecs, Russes et Géorgiens et qui constituent 3 % de la population d'Arménie. Objectif du programme : favoriser les échanges entre les représentants de différentes cultures, faire découvrir aux minorités nationales d'Arménie les curiosités de l'Artsakh, ses richesses historiques, culturelles, présenter ses traditions nationales, sa cuisine et sa vie quotidienne.

**Pour joindre Achkhar,
veuillez vous adresser soit :**

par courrier :

Achkhar - 6 cité du Wauxhall

75010 Paris

par fax : **01 42 08 09 70**

par courriel : **achkhar@free.fr**

Juste hommage

À l'occasion du 100e anniversaire de la naissance de l'écrivain William Saroyan (1908-1981), la poste arménienne a procédé à l'émission d'un timbre-poste à son effigie d'une valeur de 350 drams, édité en 30 000 exemplaires.

Nomination

Moscou : Une jeune arménienne de 26 ans née en Russie, **Margarita Simonyan**, s'est vue confier la rédaction en chef de la principale chaîne de télévision d'informations en langue anglaise *Russia Today*, **Nos compliments**.

Les salaires de labeur

Selon le Service des Statistiques, le salaire mensuel moyen en Arménie aurait atteint 89 029 drams, (219 €), en hausse annuelle de 18,8 %. Moyenne établie comme suit : salaire dans les structures financées par l'Etat, 63 197 drams (156 €), en hausse annuelle de 19,1 % ; salaire dans le privé 110 991 drams (274 €), en hausse annuelle de 18,3 %.

Les traitements des juges sont revus à la hausse et avec l'adoption du projet de loi, ils devraient être portés en 2009 à 400 000 drams par mois, environ 1 000 euros. Le ministre du Travail et des Affaires sociales, **Arsen Hambartsumian** entend ainsi freiner la corruption, conscient aussi que cette mesure ne résoudra pas tous les problèmes. Il a déclaré que la règle s'appliquera également au Procureur Général.

Diplomatie

L'Arménie a des représentations permanentes (ambassades, consulats, représentations) dans 40 pays, des relations diplomatiques avec 153 pays du monde. 26 pays ont leur ambassade à Yerevan. L'Argentine et le Japon envisagent d'ouvrir des représentations en Arménie. Les résidents des ambassadeurs des 60 pays accrédités en Arménie sont en dehors du pays. « Cette année, l'Arménie envisage d'ouvrir des représentations diplomatiques au Brésil, en Lituanie, en Finlande et au Japon » c'est ce qu'a annoncé le porte-parole du ministère des Affaires étrangères arménien, **Digran Balayan**.

Centre culturel à Odessa

La construction du **plus grand centre culturel arménien d'Europe** selon son responsable, Samvel Digranian est achevée. Il est situé à Odessa, en Ukraine. L'Arménie y a contribué en fournissant les matériaux et la main-d'œuvre. La surface totale du complexe s'élève à 4 000 m² : dans la partie inférieure, une salle de gymnastique, un club de sport, des vestiaires et divers locaux liés au sport. Plus loin, une salle de concert de 420 places, un hall de 200 places pour les cérémonies solennelles (mariages,

baptêmes, etc.). Le rez-de-chaussée sera occupé par une école, qui ne sera pas seulement secondaire. Il y aura des classes d'art, de musique et de métiers et l'enseignement de métiers traditionnels nationaux, comme la poterie, le tapis etc. Des négociations avec le ministère arménien des Affaires Etrangères sont en cours pour l'ouverture d'un Consulat général pour les Arméniens du sud de l'Ukraine et de la Moldavie avec une entrée séparée. Le deuxième étage comprendra plusieurs chambres d'hôtel conçues pour les invités VIP, les bureaux de la direction de la communauté, le chef du conseil de l'église et les autres locaux de service.

● **Manifestations en Arménie**, à l'occasion de la Journée internationale des personnes handicapées. Ils sont 166 101 dont 8 824 âgées de moins de 18 ans. Aujourd'hui, les handicapés représentent 4 % de la population du pays. Si 55 % d'entre eux sont en situation de pouvoir travailler, seuls 8 % exercent un emploi.

● **Depuis le 1er décembre, ArmRosGazprom se lance dans l'installation** d'un dispositif d'alarme contre le monoxyde de carbone permettant d'indiquer que le seuil de sécurité est franchi. Le coût de l'alarme et de son installation sera inclus dans le prix de l'abonnement. 10 % des consommateurs de gaz bénéficient de ces alarmes et se sont déclarés très satisfaits. 250 000 alarmes devraient être rapidement mises en service en Arménie.

● L'Arménie a produit, entre janvier et novembre 2008, **355 900 tonnes de lait et de produits laitiers** dont 16 200 tonnes de fromage, c'est ce qu'indique le Service national des statistiques.

● « **Un important forum économique russo-arménien** sera organisé en Arménie au premier semestre 2009 à l'initiative des Chambres de Commerce et d'Industrie russe et arménienne. À la différence des manifestations semblables précédentes, toutes les grandes entreprises représentant le monde des affaires de Russie et d'Arménie y prendront part », a indiqué Alexandre Zaitsev, représentant russe pour le Commerce en Arménie.

● **Selon le nouveau rapport du ministère turc des Affaires étrangères** présenté au Parlement, les minorités de la Turquie telles qu'elles sont définies par le traité de Lausanne de 1923 s'élèvent à 89 000 personnes. Les Arméniens sont les plus nombreux (60 000).

A Istanbul, les Arméniens disposent de 35 églises ouvertes au culte, 17 écoles primaires, 5 écoles secondaires et 2 hôpitaux. Il y a aussi 52 fondations arméniennes actuellement en activités en Turquie.

Le géranium d'Arménie

Le géranium d'Arménie (*geranium psilostemon*) est une plante vivace herbacée qui croît du niveau de la mer jusqu'à 2 400 m d'altitude. Il possède un port dressé buissonnant. En pleine floraison (juin-septembre), il peut atteindre entre 70 cm et 1,20 m.

Plante robuste, le Geranium d'Arménie apprécie les sols riches et frais, placé ensoleillé ou à mi-ombre. La plantation s'effectue de septembre à mai. Il peut s'utiliser en bordure, plate-bande, massif, couvre sol, en fonction du jardin.

Yerevan : une ville chère ?

C'est en tout cas ce que révèle un sondage informel effectué par *ArmeniaNow* et confirmé par les habitants de la capitale. Les données empiriques recueillies auprès de sources à l'étranger montrent que les coûts des produits alimentaires de base y sont à peine moins chers – et, dans certains cas, plus chers – que dans les villes où le niveau de vie dépasse de loin ce qui se trouve à Yerevan. En retenant la comparaison avec Moscou, ville la plus chère au monde, les chiffres exprimés en dollars US ne laissent pas de surprendre.

- 6 œufs à Yerevan, coût 1,08 \$, à Moscou, 80 cents.
- 1 litre de lait à Yerevan, 1,12 \$, à Moscou, 1 \$.
- 1 litre d'huile de cuisson à Yerevan, 2,55 \$, à Moscou, 1,45 \$.
- 1 kg de sucre à Yerevan, 75 cents, à Moscou, 70 cents.
- 1 kg de farine, à Yerevan, 1,40 \$, Moscou, 90 cents

● **La Banque Centrale d'Arménie** a mis en circulation une pièce de monnaie en or « Le Capricorne » d'une valeur de 10 000 drams créée par l'Hôtel des Monnaies de Pologne. De 22 mm de diamètre et pesant 8,6 gr, elle a été reproduite à 10 000 exemplaires.

Promo Hiver

WEEK END À EREVAN

Vol Direct + 3 Nuits Hôtel 4 Etoiles

à partir de **480 € TTC**

valable du **5 octobre 2008**
au **5 mars 2009**

SABERATOIRS & SEVAN VOYAGES

11, rue des Pyramides 75001 Paris
Tél : 01 42 61 51 13 - Fax : 01 42 61 94 53

48, cours de la Liberté 69003 Lyon
Tél : 04 78 60 13 66 - Fax : 04 78 60 92 26

67, La Canebière 13001 Marseille
Tél : 04 95 09 30 60 - Fax : 04 95 09 30 61

armenie@saberatoirs.fr
www.voyageenarmenie.com

Carnets de route d'un assassin

Armenews, dans sa Une du 16 janvier 2009, nous apprend qu'en 2005, au moment de la célébration du 90e anniversaire du génocide des Arméniens, **Murat Bardakçi**, journaliste au quotidien turc *Hurriyet*, avait affirmé avoir récupéré les carnets de Talât Pacha auprès de la famille de l'ancien ministre de l'Intérieur de l'Empire Ottoman recensant avec précision, et région par

région, la déportation et l'élimination physique des Arméniens. Durant quatre ans, personne n'aurait eu accès à ces documents. Fin décembre 2008, Murat Bardakçi les publie enfin, en Turquie, sous le titre « **Talât Paşa'nın Evrak-ı Metrûkesi** » (Les documents de Talât Pacha). Selon un autre quotidien turc, *Milliyet*, l'édition des documents personnels de Talât Pacha peine à expliquer **les variations du nombre des Arméniens** – « une différence (invérifiable) de 972 246 personnes » – **entre le moment de la déportation et après.**

« *Ailleurs, dit l'auteur, les Arméniens d'Istanbul n'ont pas subi la déportation.* ». Globalement exact, sauf que... en quelques jours, la fine fleur de la communauté arménienne d'Istanbul – alors Constantinople, capitale de l'Empire ottoman –, 600 Arméniens, intellectuels, artistes, avocats, médecins, et importantes personnalités périrent assassinés, certains sous le yatagan, d'autres décapités ou pendus.

Et l'auteur du livre de conclure pudiquement : « *à côté des morts (ça fait plus propre qu'assassinés), il y a eu beaucoup de départs (goûtons ce doux euphémisme) vers la Russie, les pays d'Amérique du Sud, ou de l'Europe. En 1918, il y a eu aussi un retour des déportés. C'est pourquoi il est très difficile voire impossible d'affirmer qu'en 1915, il y a eu 1 500 000 morts.* »

L'Empire ottoman ne disposait à cette époque d'aucun service de statistiques et, un siècle après, on s'acharne à minimiser le chiffre des victimes. Une chose est certaine cependant : des villes à forte population arménienne (en dizaines de milliers) comme Erzurum, Bitlis, Van, Diyarbakir, Kharpert, Mouch, Trabzon, Sivas, Izmit, Adana, Kayseri, il ne reste âme arménienne qui vive, tout juste des fantômes. À croire que les Arméniens auraient choisi, d'un commun accord, et par quel miraculeux système de communication, la date du 24 Avril 1915 pour prendre des vacances sans retour.

Ainsi donc, contrairement au résultat de déni du crime espéré par le ou les organisateurs de cette publication,

on assiste à une reconnaissance de facto du crime de génocide.

Dernière information : les enseignants d'histoire des classes de 8^eème en Turquie devront employer désormais le terme de « les événements de 1915 » au lieu de « le prétendu génocide arménien » ou « le génocide arménien sans fondements » lorsqu'ils donneront des cours sur la question lors des leçons d'histoire.

GVD ◀

Association MACHTOTZ Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Nouvelle session : 14 février – 27 juin 2009 :

stage de 50 heures

le samedi matin de 9h à 12h à Paris

(absentéisme exclu)

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans

**Les élèves seront capables de parler
lire et écrire l'arménien.**

L'enseignement est assuré

par **Mme Hilda Kalfayan-Panosian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux

continuent le samedi entre 12h et 15h à Paris

Les nouveaux élèves sont acceptés après
un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON – ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi
3 volumes en couleurs

+ 1 coffret de 4 cassettes audio :

99 € (frais d'expédition inclus)

**Pour tous ces cours et le manuel
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :**
01 47 50 97 51

**ASSOCIATION ARMÉNIENNE
D'AIDE SOCIALE**

**Au service des Arméniens
depuis 1890**

Siège Social: 77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Tél. 01 48 78 02 99 - Télécopie 01 42 80 61 45

Email : aass.paris@fres.fr

Maisons de retraite médicalisées :

Montmorency (Val d'Oise) : 01.39.83.20.87

Gonesse (Val d'Oise) : 01.39.85.24.24

Saint Raphaël (Var) : 04.94.19.51.50

en Arménie :

**FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE
POUR LE DÉVELOPPEMENT**

13/3 Klendjian, Yerevan, francoarmenienne.com

Une initiative à suivre de près

Un Centre Anti-corruption a ouvert à Vanadzor (région du Lori), qui dispose d'un numéro d'urgence que les particuliers pourront appeler, sous couvert de l'anonymat, pour déposer une plainte contre des autorités suspectées de dysfonctionnement. Le numéro d'urgence (**0 80000 1112**) a commencé à fonctionner en décembre dernier. Ce lancement, qui fait partie du projet du Centre international pour la Transparence et contre la Corruption (NGO), a été mis en place à l'initiative des Centres de Protection et de Soutien des Droits du citoyen de Vanadzor, Gyumri et Yerevan. Les particuliers bénéficieront de l'aide du bureau de Vanadzor du Parlement des Citoyens d'Helsinki, du Club des journalistes *Asperez* de Gyumri et du Centre International pour la Transparence et contre la Corruption de Yerevan.

Les trois organisations ont mutualisé leur activité Anti-Corruption, qui sera financée par la SARL Casals & Associés* de l'Agence américaine de Développement International (USAID), laquelle mettra en œuvre dans le courant des quatre prochains mois son action de mobilisation contre la corruption.

Les centres apporteront aux citoyens des conseils juridiques gratuits et, si nécessaire, l'aide de leurs experts pour le rétablissement des droits bafoués par les tribunaux. Jusqu'à présent, les citoyens au courant de l'existence de ce service sont peu nombreux.

« *J'appellerai certainement si je devais constater une quelconque effraction* » affirme cet homme de 53 ans, lequel n'avait pas connaissance de l'ouverture du centre avant qu'on l'en informe. Le travail et les activités anti-corruption récemment mis en œuvre par le gouvernement sont qualifiés par lui de manigance destinée à calmer la tension latente, « *pour apaiser les inquiétudes du peuple* » selon ses termes. Il déclare qu'il ferait confiance au gouvernement seulement si les responsables punis pour des faits avérés de corruption étaient des personnalités de haut rang et non de simples sous-fifres servant de boucs émissaires. « *Il faut briser l'épine dorsale de la corruption* » pour obtenir des résultats tangibles dans la bataille qui lui est livrée, conclura-t-il.

Avant même l'institution du numéro d'urgence, des militants anti-corruption de Vanadzor avaient effectué une enquête et passé au crible les activités des municipalités de Vanadzor et de Tashir, plus particulièrement les transferts, sans frais, de parcelles de terrains aux particuliers par le maire de Vanadzor, ainsi que les affectations détaillées du budget communal par le maire de Tashir. « *Nous en tirerons des conclusions et prendrons, sur ces bases, des mesures pour amener les autorités à reconnaître leur responsabilité administrative* », déclare Artur Sakounts, coordinateur du bureau de Vanadzor du Parlement des Citoyens de Helsinki, qui dirige également le centre de Vanadzor. Le centre dispose, dans les autres villes de la province, de guichets implantés auprès des délégations du Parlement des Citoyens d'Helsinki.

M. Sakounts précise que le centre anti-corruption s'occupera dans un premier temps des conséquences de la corruption, et seulement après de leurs causes car l'élément fondamental nécessaire pour lutter contre la corruption est l'élévation du niveau de conscience des citoyens. « *Parfois le citoyen lui-même, ignorant de ses droits, n'imagine pas que son préjudice relève d'un fait de corruption, et le perçoit plutôt comme un simple graissage de patte* » affirme M. Sakounts et ajoute que les responsables profitent de l'ignorance des citoyens pour réclamer des pots-de-vin, ce qui est considéré comme une forme mineure de corruption, tandis que l'abus de pouvoir qu'exercent des autorités pour favoriser certains groupes d'intérêts aux dépens d'autres, généralement sans défense, présente davantage de danger. « *Il n'est pas question ici d'intérêts financiers mais d'abus de pouvoir assorti de discrimination* ».

Haygouhi Haroutiounian, juriste au centre anti-corruption de Lori pense que ses efforts auront un impact sur la législation.

« *Très souvent les cas de corruption sont le résultat de vides juridiques. La délimitation et la mesure des responsabilités dans les affaires de corruption soulèvent de sérieuses controverses en matière de droit pénal, civil ou administratif. En outre, les mesures préconisées sont encore plus difficiles à mettre en application* » selon Mme Haroutiounian. C'est pourquoi, les centres déclarent consacrer une part importante de leurs activités aux amendements de la législation et prévoient de prendre des initiatives dans ce sens à l'avenir.

Le centre de Lori, avec l'aide de juristes professionnels, a l'intention d'intenter 16 actions en justice au cours des deux prochaines années eut égard essentiellement à leurs investigations, dans le but de contribuer à une jurisprudence.

La SARL Casals & Associés a l'intention d'ouvrir d'autres centres à travers l'Arménie qui seront mis en œuvre sous l'égide de l'USAID.

Naira Bulghadaryan, ArmeniaNow Vanadzor

ՑԱԻԱԼԻ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մարտոյ Մայրոցի անուան Մասնազգայանի առաջ պիտանախառնող Փրոֆ. Եղուսարդ Պաղտասարեանի Հետ կատարուած հարցազրույցն էր յոյս տեսած է երևանեան մամուլին մէջ: Հոն անդրադարձ կայ խիստ մտահոգիչ, նորմալ գալիսակալիցուցիչ ու բոլորովին աննորմալ երևույթի մը՝ Հայաստանի մէջ հայերէնի հանդէպ դատապարտելի արհուրահանքն ու անուարրիտիւթիւնը:

Ստուգելու հարցազրույցին յիշեալ նիւթի հետ կապ ունեցող մտար:

- Պր. Պաղտասարեան, զուր ատեղ սերունդի այն դիտաշխատողները է՛ն, ովքեր լուռ իննց գարծն են անում, որոնք ծայր չի բւտում հրապարակներում, միայնակներում, բայց ասելու շատ բան ունեն, քանի որ չեն կարող անուարրիք լինել իրենց շուրջը կատարուող երևույթներին հանդէպ: Ի՞նչն է ամենից շատ սլաթ ձեզ յուզում, ափսքից հանում:

- Ինձ գործազնուր ու զաւ է պատճառում առաջին հերթին այն, որ անգրեթէ նկատմամբ աշտար սարսափելի ստրկամտութիւն կայ: Անորհրդաչին տարիներին հայերի գոյալի մասը ուստիստութեան դէմ պայքար էր մղում, ինչը վերեւերից բնաւ չէր խրախուսում: Պաղտասար էր, որ այն ժամանակ պատճառութիւնը յատուկ ուղղութիւն էր յատկացնում ուստական դպրոցներին, քանի որ ճշիտաբար խաւի գաւանդներն այնտեղ էին ստիւրում: Այն ժամանակ ներքին պաշար կար սուսերկելի ազդեցութեան ու տարածման դէմ, իսկ հիմա ոչ ոք չի մտահոգւում անպիշելի համար: Ես չեմ հերքում անգրեթէ իմացութեան անհրաժեշտութիւնը, զաւ: Եր սերունդը պիտաւ էր դրանից, սակայն այստեղ անգրեթէն տրուող գործառնութիւնը հասել է այն կէտին, որ Երեւանի փողոցներով անցնելիս վիտարուում ես հայերէնն աչքան նուստացած սեննելով: Խորհրդաչին տարիներին եթէ որեւէ ցուցանակի վրայ ուստիէր հայերէնից աւալ էր գրուած լինում, հարգէին իսկայն ըմբոստանում էին: Արդում եմ, ինչնորնորով 20-ականներին գնացել էինք Աեդրի՝ դատարանութիւն կարգալու: Բանկայն նկատեցինք, որ կայարանում հայերէն գրութեամբ ոչ մի ցուցանակ չկար, անտիկապէս պիտիէր շրջանակին կոմիտէութիւն ու մեծ ազմուկ բարձրացրինք: Բնտոյ իմացանք, որ շատ արագ հայերէն ցուցանակներ են տեղադրել: Իսկ հիմա ամբողջ մայրաքաղաքը հեղեղուած է անպիշելի գրութիւններով, կարծես մարդիկ չեն գիտակցում, որ ստար ինքուներին սիրտակաւոր բնաւ չի նշանակում մայրենին արեւմտարէն: Ամէն բան խնդուել է: Ար ժամանակ մասնաւորաբանցիները ստար բաւ գործառնելի համար պատիւ էին կիրաւում մէկ ստար բաւ ստար պարտաւոր էր 20 կոպէկ տարագանք վեարել: Իսկ հիմա մեր պատական աշտար, նոյնիսկ պիտակաւորներն իրենց բանաւոր խոսքում անընդատ ստար կամ ոչ գրական բաւել են պիտաւում: Գրանք մարմում են ականցից մէկ եւ սահ-

Յուլիան պատճառում է: Լուստեք պիտի թափել մեր պատգամաւորները պիտի, որ Ապգային ժողովի սուպիտից խոսում են սենտանցի հայերէնով, աչքախի բան ոչ մի կրկնում ինչ ին սույն: Այդ պատգամաւորներն համար պիտի հայերէնի դատարաններն անցակացնել, քանի որ երիտասարդներն օրինակ են վերցրնում նրանցից: Ար կոմից էր հնուստանութիւնն է այնտեղաւում մեր յեզու, խորհում ժարկանով, սարսափելի սերիալներով, ստանց գիտակցելու, որ յեզու է իր հետ իրում է կեցուածք, պահուածք:

- Հատտում է՛ն, որ մայրենից անտեսելու այն անտեսելի վարիագիծը երբիւ կր փոխուի եւ կ'ունենանք հայերենապաշտ հասարակութիւն:

- Հնարաւոր է, եթէ ամէն բան սկսեք դրողից: Դերաւտարար, մեր գպրոցը երկար տարիներ անտէրութեան մէջ էր մատնուած: Ես հիմա չբոււմ եմ երիտասարդների հետ եւ ամէն անգամ ուղղակի աչքում եմ, թէ դրողից ինչ է սուպիտիցի նրանց: Բացարձակապէս անտեսելի են պատմութիւնից, աշտարհարութիւնից: Հայոց յեզուից, գրականութիւնից: Բոնիքը սիսուսն եմ տայի, եւ ուտրող յարանում մէկ կամ երկու ուսանող կույ, որ պրոդի մէկ գրքից սուելի կարողացուի ինի կամ գունի վերնագրել իմանալ:

Ար սերունդն ապրում էր հայ գրականութեամբ, ներշնչում պոէզիալով: Եր ութնորդ դասարանում էր, եղիչը Զարեգի գրքերն արգելում էին: Ար օր ժեպս ընկաւ յատաստեղծ գրքերից մէկը, որ Թաւրոյ էր հորաքոյն՝ Արմենուհի Մրապեանը: Գրքի տաղիքն էր պատուած էին, սկսեցի կարդալ եւ ուղղակի խենթապալ: Թաւրոյ օրը պիտաւ գպրոց ու սկսեցի ոգեւորում արտասանել: Թաւրոն ապշած նայում էին ինձ ու հարցնում, թէ ինչ եմ արտասանում: Ասացի՛ եւ էր չպիտեմ: Ենտոյ մեր ուսուցիչները մէկն ինձ կանչեց եւ տանտի աւալ, որ դա Թարեգի «Ամբիւններ ինչպիսիւնում» պոէմն է, հիմա արգելում է եւ պէտք չէ բարձրաւարել, որովհետեւ ուղղապէս կարուր եմ եւ ինձ վտանգ, եւ գրքի սիրողը: Բատում եմ, որ այստեղ աչքակաւորները պիտեմ ոչ մի բանաստեղծի չեն կարդում:

Հայրենապաշտութիւնը պէտք է գպրոցից սկսել եւ հասարակութեան մէջ արթնացնել ոչ թէ ազգայնամտութիւն վատ տարումով, այլ հիմարիտ հարենաարութիւն, սէր ու յարգանք սեփական երկրի: ապի, ինչուի նկատմամբ Արդան պաշարելուց յետոյ ինչպէ՞ս կարելի է

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԻ ԳԻՐԲԸ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՄԷՔ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ

Ճոյնան Տուպան: Երտու գործակալութիւնը կր տեղեկացնել, որ ճկաւ յարաթար թերթի պատնուած նորակին իմարգլու Հրանդ Տինքի «Երեւո մտ ժողովուրդ, երկու հոտու գրողին վերնագրով պիտի յարաշիկային յոյս պիտի տանել հայերէնով: Այս գիրքը յոյս տեսած է թրքերէնով 2008 թուականին՝ իմարգլի ողբերգական մահէն մտ մէկուկէս տարի ետը:

Պիտի Հեղինակին անձնական կարծիքն է, պատկերացումը եւ մտորումները հայ-թրքական յարաբերութիւններում վերաբերալ: Հրանդ Տինք կր ներկայացնել թուրքից եւ Հայաստանի ընդհանուր ապագան կատուցելու անցաւոր փրանտրոգելու յուրուգիւն նոր մտեցում:

Հեղինակը այդ յարաբերութիւններում ներկայ գիտակր կր բացատրէ՝ վերջիցով պատմական անցաւոր, ներկայուցելով հայ ժողովուրդի բնոցնեղումն ու թուրքերու բնագարութեան պատիւները եւ կր փորձել հայանցման եզրեր գտնել երկու ժողովուրդներու ու երկու պիտու ինի ներու միջել:

Հ. Տինք կր քննադատել թրքական իշտանութիւններու քաղաքականութիւնը: ապագային փորձամատութիւններուն նկատմամբ՝ նշելով, որ թրքեր երիտասարդ ուղեղները նպատակաւորաւ ձեւով կր սնուցումն պատմութեան խեղաթիւրումով:

Հեղինակին համար շատ աւելի կարելու է ոչ թէ «ցեղասպանութիւն» եպի սպառաքոծումը, այլ այդ երեւուցիլն գիտակցումը: Ան կր քննադատել յուր այն պիտութիւններն ու կատուցները, որոնք տարք կու տան պատեւապաշտութեան իրենց քաղաքական եւ ուղղապարական նպատակներուն համար շահարկելով Հայոց Բեղասպանութեան հարցը:

Նշելով, որ հայկական հարցին քննարկման ապարէզը ոչ թէ երրորդ երկրներու խորհրդարանները պէտք է ըլլան, այլ՝ իրադարձութիւններու հիմնական կողմերը, աշտարհն հայերն ու թուրքերը, Տինք, միեւնոյն ժամանակ, կր մատնանչէ, թէ ոչ կարելի է պիտել յարաբերութիւններում վերականգման բանալին: Հստ անոր, յատարալ է միայն, որ երկրաստութիւն հաւալի, որուն աշտարաւք չկայ:

Հրանդ Տինք ողբերգելի կր նկատել հայկական կողմին քաղաքի՝ միտուած թուրքերու հետ յարաբերութիւնները վերականգնելու:

Հանդուրծել աշտարաւք քամահրանքը: Ետանք, որ ժամանակի ըմբոստանում այս կաւալի կրեւոյթի կր շտիւրել, աշտարալ դա շատ վտանգաւոր է մեր ազգի համար: Հիմա աւելի վրասնեղում ենք, շատ աւելի, քան խորհրդաչին տարիներին, որովհետեւ հիմա ամէն ինչ կատարում է մեր իսկ կամով:

Պիտի Համարակալից բարեկամարուր Երուրդ Պաղտասարեանի ականչն ի վալ փրափրաւ, թէ էրտարի, մարկոնի, սիրտայի, պոէզիայի, պոէմի համար 100 կոպէկ սուղանք պարուի վեարել, իսկ գրողալարը՝ միտիցի համար՝ 20 կոպէկ:

ԼՐՏՈՂԱՆ ՔՆՆԱԳԱՏՈՒԹԵԱՆ ԹԻՐԱՍ

Թուրքիոյ ընդդիմադիր Հանրապետական Ժողովուրդի եւ Ազգայնական Ծարժուժ կուսակցութիւնները բռուն կերպով քննադատեցին թրքական կառավարութեան բռնադատեցին Միջին Արեւելքի վերջին զարգացումներուն ընդդէմ զիստականացման վարձու համար:

Ազգայնական Ծարժուժ կուսակցութեան ղեկավար Տէմիթ Պահչեյի քննադատեց թրքական կառավարութիւնը՝ կեղծաւորութեամբ վարուելուն համար, իսկ Հանրապետական Ժողովուրդի կուսակցութեան ղեկավար Տէմիթ Պաշքայ Թուրքիոյ վարչապետ Բեքէլ Կալքընէի հրատարակած արձագանքը իրեն համար ներկայացուցիչ վարուելու յանցանքով:

Եւրոնիւնէ Եսթ. Թէ Պարաք Օպարմալի նախագահութեան ժամանակաշրջանին անյիշատախարհ մը կը յուսայ տեսնել, Պաշքայ բաւ, թէ իրտոյան Միջին Արեւելքի մէջ արձանագրուող իրադարձութիւններուն մասին ամէնէն շատ խոսած է: Եւրոնիւնէ ան հարկ եղած քայլերուն չէ կրնաւ: Ան մերժեց Թուրքիոյ դատաւարատող խորհրդարանական բանաձեւը՝ յայտնելով, որ Թուրքիա Միջին Արեւելքի տաղանակին մէջ կողմ պէտք չէ լինայ:

Իր կուսակցութեան խորհրդարանական ներկայացուցիչներուն ուղղութեամբ Եսթ մը ընթացքին, Պաշքայ բաւ, թէ Թուրքիա Համապատասխանութեան իր վերաբերման է: Եթէ Համապատասխանութեան իրաւունքներուն նախագահ Բարձրագոյն Ազգայնական Ծարժուժ խմբաւորումներուն մէջն ազգայնական կողմ ըլլանք, Թուրքիա սխալ կը գործէ: Վարչապետը նաեւ մարտահրաւիր կ'ուղղէ Ազգայնական Միւր պարտականութիւնն է հոգ տանել Թուրքիոյ մէջ գտնուող 70 միլիոն մարդոց: Ենթ կրնայ ըզգացական ըլլայ ինչպէս անոնցով կազմելով իրաւունքներ յարձակումներուն դէմ ընդդէմ ցոյցերուն՝ Պաշքայ անկարկեց, թէ Թուրքիա դէպքերուն դէմ մարդկայնական հակադրուելու իրեն պէտք է ցուցարարել: Թուրքիա պէտք է խողովուրդներուն համար աշխատի իր դիրքը պահելով: Ենթով, որ Թուրքիոյ կողմնակալներուն եւ անհասարակութիւն սպառնալու մը աշխարհի տարածքին քննադատութեան արժանաւոր է, Պաշքայ բաւ՝ Թուրքիայի իր նախադրութիւնը, որ քաղաքացիներ կը նախադրուի, ինչպէս էր պարագան Հիւրոյնիմալի եւ Նակագաբիի դէմ ամօթալի յայտնակալներուն, ինքնակալ Միջին Արեւելքի մէջ կը կիրարկուի: Ենթով, որ իրաւունքներն իրաւունքներ մը կուս: Մնայուն պինդադարձ մը կարելի էր կայ, սակայն աշտոյց ու յարգութիւն շեղող քաղաքացիականութիւններ եւ մարտավարութիւններ կը կատարուին:

Ազգայնական Ծարժուժ խորհրդարանական համախմբումին անջին իր ուրուստանած հատին մէջ Ազգայնական Ծարժուժ կուսակցութեան ղեկավար Պահչեյի իրադրանքն պահանջեց վերադարձնել Թուրքիոյն ստացած իր մրցանակները եւ հրամարի ամերիկեան հրճանադրութեամբ Ընդարձակութեան Միջին Արեւելք ծրագրի համախմբագրութիւնը:

Վերջինիւնի իրաւունքներ յարձակումնէն հաջ

ՀՐԱԺԱՐԻԼ ԾԽԱՆՈՏԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԵՆԸՆ

Վերջինս կատարուած ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ Թուրքիոյ գործառնութիւնը զարգացնելու երեւոյթը վարակել է: Երբ մէկը որոշէ Թուրքիոյ եւ գործառնութիւնը, ասիկա յանախ կ'ազդէ իր անտիպական ծրագր միջնակարգի վրայ, ինչպէս, օրինակ, բնասակիտ անդամներուն ու գործընկերներուն վրայ, եւ կը մղէ գնահատ, որպէսզի նետելին իր սրինակին:

Ուսումնասիրութիւնը պատրաստուող մասնագէտները յայտնած են, թէ որքան սերտ եղած է Թուրքիոյ զարգացնողին ու անոր անտիպական միջնակարգին մէջ նոր ընկերական կապը, այնքան անյի մեծ եղած է նոր միջնակարգին մաս կազմող անդամներուն ծխելի զարգացնողին ու որոշումներուն միջոցով անոր ընդունուող արդիւնքները:

Մասնագէտները իրենց ուսումնասիրութիւններուն մէջ նկատել տեսնեցած են աւելի քան տասներկու հարզ հոգի լինող գետն են, թէ ընկերական կապերը նկատառելի ազդեցութիւն ունենցած են թէ՛ մարդոց ծխախոտի գործածութեան մոլորութեւ թէ՛ զայն զարգացնելու զարգացնողին վրայ:

Անոնք նշած են նաեւ, որ ընկերութեան մէջ յարաբերութիւնը ունի մարդոց տարբեր որոշումներուն վրայ, ինչպէս, օրինակ, կարգ մը երկրներուն մէջ ծխախոտի գործածութիւնը հանրային տարբեր վայրերու մէջ արգելուելու կարգադրութեամբ կատարուելուներու ստանդարտները կրնան անտիպական ընկերութիւնը եւ յարաբերութեանն է ծխողներու ու լոկալներուն մէջ ծխողները շատ աւելի յարաբերութեամբ նայուած են իրենց ընկերութեան մէջ:

Թխել հրաժարելու երեւոյթին վարակելի ուսումնասիր չէ պատմականորաւ ծխողոց ունեցած ընկերական կապերուն աշխատանքայնութիւնը միեւնոյն վայրին մէջ ըլլայ: անհրաժեշտութեամբ, նկատել տեսնալով, որ մարդիկ այդ կապերը կրնան ստեղծել, նոյնիսկ երբ իրարմէ շատ հեռաւոր վայրերուն մէջ կ'ապրին: Հետեւաբար անհրաժեշտ է այդ ընկերական կապերուն մէջ նոր մտքաբանութեան բարձր տարողութեան պահպանումը, որպէսզի

ուսանելու գոյն շարժում վարակելի դառնայ ծխելի զարգացնելու երեւոյթը: Վերականգնական ստանդարտներ ցոյց տուած են, թէ երբ անհասարակութիւնը ցոյց տուած են, անոնք անտիպական վարակելի են, ասիկա Ծ խմբում կը նուազեցնէ ծխող կողակիցին ծխախոտի գործածութիւնը շարունակելու հարաբերութիւնը: Իսկ երբ ընտանիքին մէջ ծխող զարգացնող կամ նորադարձ կը դարձնուի ծխելու, ասիկա քանակեղ տա հարկը համեմատութեամբ կը նուազեցնէ ծխող զարգացնող կողակցին շարունակելու հարաբերութիւնը: Ինչ կը վերաբերի ծխող բարեկամներուն, երբ անոնցմէ մէկը հրաժարի ծխելու, մնացեալ շարունակելու մաս Յմ տակ կողակցի կը նուազի ծխելու շարունակելու հարաբերութիւնը:

Անկողմ կարգ մը այլ մասնագէտներ յայտնած են, թէ որքան ալ հետաքրքրական ըլլան ծխախոտին պատմական վնասներուն կապակցութեամբ տրուած դատաւարականական բնութիւնը անցող վնասակարական տեսանկյունով վերաբերուած ու թշկապիտական քաղաքացիականութիւնները, ինչպէս նաեւ ընկերակալ տարբեր շրջանակներուն մէջ ծխելու զարգացնելու երեւոյթին վարակելի ըլլալու իրողութիւնը, այսուհանդերձ, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է, որ ծխող ինչ համապատասխան ըլլայ ծխելու հրաժարելու գաղափարին եւ որոշ պատրաստականութիւն ցոյց տայ ասիկա գործադրելու համար, այնպէս ծխելու զարգացնելու հետ անհնարաւոր տարուած ըլլայ: Ենթով, որ Թուրքիոյ արձագանքը կ'ապարդիս կը մտան, միջնէն որ ծխողը համոզուի:

«ԱՌԻՐ ՓԿԿԶ»

ԱԼՄԱ ԵՈՂԱՆՍԻՆԻ ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայոց Միգրատականութեան ակադեմիա չլուսացի բարոյացուի Ալմա Եոլանսինի յուշագրութիւնները Երեւանի Հայոց Միգրատականութեան թանգարան Հիմնարկին կողմէ վերահրատարակուած են:

Յուշագրութիւնները շուկայի վրայ հրատարակուած էին երկու քրոնիկներով՝ «Էջուորեալ Ժողովուրդ» (1990) եւ «Հայ արտաքականութեան կեանք» (1991): Գրքակցներուն առաջին հայերէն թարգմանութիւնը կատարուած էր 1990-ին եւ հրատարակուած Աթոքերով մէջ: Վերահրատարակութեան մէջ ներառուած են յուշագրութիւն հայերէն, անգլերէն եւ ուրիշ լեզուներով:

ԱՐՅԱԽ

ՏԱՐԵՄՈՒՏԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մամուլի հետ հանդիպման արթիւնները հանրապետութիւնն պաշտպանութեան նախարար, Պաշտպանութեան Բանակի հրամանատար Մովսէս Յակոբեանն արտաքին հարցերին ի պատասխան յատկապէս ասելով է, որ զինեաց ուժեր չեն կրնար գիջուկային զինուոր, զանազան ռազմական զինամասեր անուանելով արտաքին հարցերին մէջ հանրապետութիւնն իշխանութիւններու վարած քաղաքականութիւնը իրականացնելն է, իսկ Արցախի դիվանագիտութեան գործընթացը քաջ յայտնի է: Պաշտպանութեան Բանակի հրամանատարը դրական ընդունում է մակոմբեան հայտարարութիւնը հետեւեալ ձեւով: «Իմ կարծիքով հանրապետութիւնը ոչ թաղանթան ճանապարհով լուծելու մասին է:

ՏՈՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Ըստ մեզի հասած տեղեկութիւններու, վաղմբական ժամանակներու հայերը Նոր Տարին կը պատմաւորէին Մարտի 21-ին՝ պարսկական պարսկական շահապաշտի սրբ: Ընտրութիւնը պատմական շէր՝ ինտելիգենցի կը վերածնել պարսկական կրօնը այդ պատճառաւ այ հայ մարդը այդ օրը դարձնուած էր Ամանորի, եւ պայն նշան տօնախմբութեամբ, փառարաններով ընտրութեան պարթեւները: ազգայնական աստուածներուն, որ պէտքը տարին ընդամենը ու թարիներ:

Հայկական երկրորդ տարեգրութիւնը եղած է Նաւասարդի 1-ը (Յոսատու 11): Ըստ աւանդութեան, Հայկ Նաւասարդ այդ օրն է, որ յարկած է լուծակալ Քէլին, սպասութիւն պարզելով իր տունին: Փ.Ը. դարուն, Միւսէն Ա. Սրեւանյի Կոթիգիկոսի (1768-1780) օրով, որ պէս նոր տարուան սկիզբը ընդունուած է Յունուարի 1-ը, ինչու նոյնիսկ մինչեւ Փ.Ը. դարուն կէսերը հայկական կարգ ըր գաւառներուն մէջ Արցախ, Արցախ, Աւարի շարունակած են Նոր Տարին տանել Սոսոստան:

Նոր Տարին տօնախմբութիւններու պատրաստութիւնը կը սկսէր ամանորեայ խմորեղէն պատրաստելով: Խմորեղէնի մէջ զլիւսակը տեղը տրուած էր «Տարին հացին» տափակ հաց՝ գարդարեւոր ընկալով, շամբով, սերմերով ու պտուղներով, որոնք առատութեան գաղափարը կ'որոշուէին: «Տարին հացին մէջ ստորաբար կը դրուէր դրամ կամ ուրուք, եւ ան կը բաժնուէր ընտանիքի անդամներու թիւով մասերու: Կ'ենթադրուէր, որ ուրուքով բաժնիքը ունեցողին հոն կ'ապուած էր տան այդ տարուան յաջողութիւնն ու բախտաւորութիւնը: Տարին հացը կը կարուէր Տարիուտեղի գիշերը մեծ հանդիսութեամբ:

Պարտադիր խմորեղէններէն էր նաեւ գաթան՝ գարդարուած կենդանիներու պատկերներով:

Ինչո՞ւ կամ տօնախմբութեան նկարներով: «Տարին եւ գաթանն զատ, Նոր Տարուան համար գաթանան ձեւաւոր հացեր կը թխէին՝ մարդակերպ հացեր, որոնք կը խորհրդանշէին բնութիւնն էրն ոյթներու, բիրքի ու բարեբեկ հոգեւաւոր աստուածները: Անունովով կը կատարէին յաղամարդի պաշտպանութիւններ: Երբեմն սղամարդու համար քաւովի մե կ'ունենար պատրաստուած հացը: Եթէ ան ունէր՝ հորստութիւն, իսկ եթէ ունէր՝ հակառակը կը գուշակէին: Կը պատրաստուէին «հիւսքեր», «ամրակներ», «կից», «արց», «խափ», «մատնոց», «կողմէք» եւ այլն:

Ձեւաւոր հացերով ոչ միայն գուշակութիւններ կ'ընէին, այլ կը շնորհակալուէին տներ, եւ կը «կաղնուէին» թուրք: Հայերէն տարածուած էր Նոր Տարուան նախորդ գիշերը թուրք «կաղնուէր» սովորութիւնը: Կէս գիշերին կիներ եւ երիտասարդներ գիւղի ուրիշները իջնելով կը «կաղնուէին» գայն՝ թափելով սերմեր, պտուղներ, կամ թրջիւով ծխաւոյցերը: Կը հատուէին, որ ճիշդ կէսգիշերին աղբի լէն ջուրի տեղ ունի կը հոտի, եւ կը մտնային այդ պահուն աղբիւրէն ջուր բերել:

Հայաստանի գլխիկ յայտը չըջաններուն մէջ մանթի էր «կախու», «կախու» կամ «պտուկախի» սովորութիւնը: Երիտասարդներ ու պատանիներ կաղանդի գիշերը փոքրիկ խումբեր կազմած, սուպրաններ, դուլաններ կամ կողմերը շարժուած կը շրջէին տանիք տանիք, ու սուպրան, քուլան կամ կողմերը շարժուած տանիքէն իջնուէին թարեմաղթանքի երգեր կ'երգէին: Տանտիկներ պարտաւոր էր սուպրանը միջոցով, չի ու շամբով, գաթանով լեցնել: Արցախի եւ Միւսէի մէջ տարբեր էր սովորութիւնը հոն միջոցներով ու երբեք հանրով «հիւսք» կողմած շարաններ կը պատրաստէին եւ կը կախէին տանիքէն: Նշանուած սղիկներ «հիւսք» կ'իջնուէին նշանաճի տան տանիքէն ու կը փախէին: Եթէ անեղիներէն մէկը յաջողէր բռնել հարկուցուն, ապա ան պարտաւոր էր մտնել փեռագործի տունը եւ հիւրասիրուէր:

Ամանորեայ սովորութիւններուն մէկ մասը անմիջականորէն կապուած է կրակի, ծաղիկի, ջուրի պաշտամունքներուն: Կաղանդի գիշերը «խափ» մէջ մատուած կոնիւն առկաթոց կտորներ կը թաղէին, որպէսզի ապահովեն բիրքի առատութիւնը: Տրայ կը վառուէր, որպէսզի տան մէջ խորն ու օրհնութիւնը անպակաս ըլլայ:

Յունուար մէկին սղամարդիկ պարտադիր կիրպիւր կ'երթային շնորհատրու գիւղի քահանան եւ գիւղապետը, իրենց հետ տանելով միջոց ու բուլեղի: Յունուար չըջանը, տանուէրը ձիթնիկի երկ մը տուն բիրքիով գայն կը գարդարէր կաղնի ու բնկոյցով, յաջորդ առատ աղ ճիւղը եկեղեցի տանելով քահանային օրհնելու: Կաղանդի ծաղի առ սրբանկար տանաւորի հայկական սարքերով չէ՞ արց եզր:

Ամանորեայ շնորհատրութիւններու ուղեւորներէն մէջ նախագահ Բակո Մանուկեանն ալ հոստատելով իշխանութիւններու գործընթացը Արցախի հանրապետութեան նախարարի վերաբերեալ, ընդգծած է որ Արցախի անկախ պետականութիւնն ու ապահովութիւնը մնալուն ու բազմակարգ արժէքներ են, որոնք ոչ մէկու կողմէ եւ ոչ մէկ ժամանակ կարելի է կասկածի տակ դնել:

Յատկանշական է, որ տարեմուտին Արցախի խորհրդարանի պատգամաւորական խմբակցութիւնները եւ յարաբերութիւնները մը հանդէս են, որ միջազգային հանրութեան, միջերկրի երկրներու եւ շահագրգիռ կառուցողներու ու յարգութեան կը յանձնուի Արցախի անկախ պետական եւ հասարակական գիւղերու մը՝ հանրապետութեան խաղաղ միջոցներով լուծման սկզբունքին հակառակ դրսեւորումներ, որոնք ուժի կիրառման ապառնայիք ու հակահայկական քարոզչութեան մեծ երով կ'արտայայտուին:

Արցախի հանրապետութիւնը, նպատակ ունենալով հասնել Արցախի հանրապետութեան նախարարի կարգաւորման այն սկզբունքներու հիման վրայ, որոնք կը բազաւեն մեծը

բերուելիք համաձայնութիւնը յետագային ուժի կիրառմամբ կամ ուժի կիրառման սպասուելիքով փոփոխութեան ենթարկելու նախարարութիւնը, պատրաստ է իր օրինակներ ինքն մէջ մասնակցութիւնը բերելու խաղաղ լուծման շանքերուն իրենց այլ մեծի մէջ, ելլելով իր ինքնիշխանութեան, հողային ամբողջականութեան եւ քաղաքացիներու ապահովութեան պահպանման գերակայութեան, ինչ կը ընդունուի մասնակցի ընդ հակամարտութեան գոտիին մէջ ստեղծուած հաւասարակցութիւնը: փոխելու ու գոտուտ գիւտակալան ջանքերուն եւ պատասխանատուութիւն չի ստանձնել որեւէ պայմանագրութեան վրայ, որ մեծը կը բերուի առանց ժողովուրդի կամքին ապաստարանութեամբ համաձայնութեան ընտան է խորհրդարանականներու յայտարարութեան մէջ:

Արցախեան իշխանութիւններու միտնուական մտեցումը խորհիւ կու տայ, թէ յառաջիկայ բանակցութիւններուն արդիւնաւէտ ըլլալու պայմանը, անոնց Արցախի իր կողմ մասնակցութեան համամասնութիւնն է:

EXPOSITION

VARTAN*

Couleur et mouvement

Le peintre Vartan, expose jusqu'au 28 février une vingtaine de ses productions les plus récentes, plus trois grands formats de 2007.

Ses peintures, acryliques sur papier, sont mouvement et couleur avec une dominante de rouge, ses larges coups de pinceau, plusieurs fois superposés, rubans de peinture, donnent le mouvement selon leur direction, formant des contours assez vagues. Toutes les couleurs de la palette sont présentes.

Rêve, acrylique sur papier, 50x65 cm

Les personnages, eux, soit observent la scène *Atelier, Salon*, soit occupent le centre de la toile *Odalisque, Rêve* ou constituent le tableau *Désert, Cavaliers*, mais leur physique n'est jamais mis en valeur.

En premier lieu, des taches de couleurs vives s'imposent, kaléidoscope qui soudain s'éclaire et laisse saisir le pourquoi de la toile, des taches parlantes, organisées qui mènent de la couleur au sens.

Ses saisissantes encres sur papier – portraits de compositeurs, de peintres – ont su capter leur regard si caractéristique en quelques traits.

Sous l'égide de l'association Pour que vive l'esprit, partenaire de l'Académie des Beaux-Arts, Vartan est en résidence jusqu'à l'automne prochain à l'Abbaye de la Pree (Indre).

A.T. Mavian ◀

En 1976 Vartan est diplômé de l'Académie des Beaux-Arts d'Erevan.
En 1985 il est membre de l'Union des peintres d'Arménie.

EXPOSITIONS PERSONNELLES

En 2008 à Gargilès (Indre).
En 2000 et 2001 galerie Ivart Paris.
En 1997 Galerie Everart Paris.
De 1976 à 1996 expositions à Paris, Erevan Marseille Nice et à Beyrouth en 1992.

* Galerie Pour que vive l'esprit
12 rue Léopold Bellan 75002 Paris
du jeudi au samedi de 13h30 à 19 h
ou sur RDV 01 70 23 37 96

AGENDA

PARIS - ILE-DE-FRANCE

► Concerts

• **Dimanche 22 février**, 16 h. Double récital **Lydie Barkef-Yagmourian** – piano et **Suren Shahi-Djanian** basse – œuvres de Bach, Chopin, airs d'opéra. Entrée libre.
Eglise St-Merry – 76 rue de la Verrerie -75004 Paris, métro Hôtel de Ville.

► Anniversaire

• **Vendredi 6 février**, 19h30. **Les 10 ans de la DA - connexion** – projection de films, tables rondes, conférence, cocktail dînatoire – 10 bis rue Thouin-75005 PARIS-contact@da-connexion.org - infos gregory 06 30 01 20 64.

► Ciné-club Rouben Mamoulian

• **Jeudi 19 février**, 20h

HOMMAGE À MANOUCHIAN — documentaire d'Arto Pehlivanian. Récits, témoignages, mémoire et archives 1939-45, à partir de l'exposition au Mémorial Leclerc de Hauteclouque – Musée Jean Moulin de Paris de mars à octobre 2007 dans le cadre de l'année de l'Arménie. Débat avec MM. Bagdikian Président de l'Association nationale des anciens combattants et résistants arméniens, Tchakarian, résistant combattant du groupe Manouchian, en présence de Mme Nelly Tardivier-Henrot. Sous réserve. UCAF 6, cité du Wauxhall -75010 Paris-01 42 08 76 49

Cérémonies en hommage à Missak Manouchian et au groupe de l'Affiche rouge

Une plaque sera posée le Samedi 21 février 2009 à 11 h sur la façade de l'immeuble où ont vécu Mélinée et Missak Manouchian juste avant l'arrestation de ce dernier, 11 rue de Plaisance à Paris, 14e arrdt.

Tous les amis gardiens de la mémoire qui veulent honorer Missak Manouchian et ils sont nombreux, seront au rendez-vous, avec des personnalités arméniennes et françaises. Réservez cette matinée.

Le lendemain, comme tous les ans, hommage sera rendu à Missak Manouchian et à ses compagnons, le dimanche 22 février 2009 à 10 h, au cimetière d'Ivry.

► Conférence

• **Samedi 21 mars**, 16 h – **Le troisième alphabet de Mesrop Machdotz : L'écriture des Aghouank** par le Professeur Jean-Pierre Mahé membre de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres – UCAF 6 – 6 cité du Wauxhall – 75010 Paris

► Voyage

• **Le comité de jumelage de Clamart** – voyage du 17 au 27 avril en Arménie avec visite d'Artashat sa ville jumelle – 1 400 € demi-pension. infos Stépan Oelmezian 01 79 41 57 94.

► Danse

• **Samedi 14 mars**, 20h30/**Dimanche 15 mars**, 16h- Compagnie Yeraz présente « Parfums d'Arménie » Deux heures de rêve, de grâce et d'émotion – infos et réservations 06 24 33 35 86 ou yeraz@hotmail.fr. Casino de Paris – 16 rue de Clichy – Paris 75009.

LIMOGES

• **Du 20 janvier au 28 février 2009** en une sorte de prolongation de l'Année de l'Arménie, l'Association Caucase Arménie Plus CAP organise une suite de manifestations comprenant des expositions, des concerts des tables rondes, des films, des contes, et même pour finir une soirée festive avec repas à la Bibliothèque francophone multimédia de Limoges

31 janvier 20h30. Concert Lionel Melot, pianiste auditorium du Conservatoire National de Région de Limoges- jeudi 5 février journée de la mémoire : 15h table ronde (BFM de Limoges et 20h30 projection du film « nous avons bu la même eau » en présence du réalisateur Serge Avédikian cinéma Le Lido. Du 2 au 6 février cycle cinéma arménien samedi 7 février -16h – conte arménien BFM de Limoges – 20h30 concert de Yerso Centre culturel Jean Gagnant.

RÉGION LYONNAISE

► Exposition

• **Les oubliés du pipeline.** Photographies de Grégoire Eloy. Centre du Patrimoine arménien – 14 rue Louis Gallet-26000 Valence. Du 17 octobre 2008 au 8 février 2009. Ouvert du mardi au dimanche de 14h à 17h30 – infos 04.75.80.13.00
www.patrimoinearmenien.org

► Ciné-Club Rouben Mamoulian

• Samedi 21 février, 15 h – Hommage à Manouchian – documentaire d'Arto Pehlivanian – récits, témoignages, mémoire et archives 1939-1945 – à partir de l'exposition au Mémorial Leclerc de Hauteclouque-Musée Jean Moulin de Paris – de mars à octobre 2007 dans le cadre de l'Année de l'Arménie.
12 rue Cécile – 26000 Valence
Organisé par l'Association des Anciens combattants et résistants arméniens et par le COADA

MARSEILLE-PACA

• 8, 9 et 10 mai – **Journées arméniennes** d'Althen des Paluds- Débats, concerts, théâtre, films – mairie d'Althen – place de la Mairie – 84210 Althen les paluds 04.90.62.01.02 hébergement possible 60€/nuit : chambre 2 personnes avec petit-déjeuner

BELGIQUE

► Concert

• **Samedi 31 janvier**, 20 h- salle Académique de l'ULg – 9 place du XX août, **Liège.** L'Alto présente l'Orchestre de chambre Louis Poulet, direction Alexandre Siranossian, solistes, Astrig Siranossian violoncelle, Nathalie Huby violon, Nathalie Rompen hautbois. Bach, Haydn, Mirzoyan, Arutunian, Komitas. PAF 12 ↔ Etudiants 5 ↔ contact@lalto.net

VIENT DE PARAÎTRE

Déployer un projet Web 2.0 anticiper le web sémantique (Web 3.0) de Gabriel Képéklian et Jean-Louis Lequeux. Editions Eyrolles, 248 p., 28 €

Date limite de réception pour les annonces du n°462 : mercredi 4 février 2009.

CINE CLUB ROUBEN MAMOULIAN

Depuis quelque temps pris par les tournages et les montages, **Robert Guédiguian** n'avait pas visité le Ciné-Club dont il est le parrain, mais à l'occasion de la projection le 22 janvier de son très beau film *Le promeneur du Champ de Mars* avec le génial Michel Bouquet, Guédiguian est venu répondre aux questions des spectateurs courageux qui avaient fait fi du très mauvais temps.

L'échange a été intelligent, insistant sur la réalité ou la fiction du scénario, adapté librement du livre de Benamou, sur l'exploit de l'acteur principal, sur les amitiés et les ambiguïtés du Président Mitterrand.

Le débat a débordé, bien sûr, la période de fin de vie du président, sujet du film, pour arriver à une discussion plus large.

Une soirée captivante. La prochaine aura lieu le 19 février.

La dynastie Pétrossian, symbole du caviar La passion des saveurs rares

Autour des années 1920 un goût nouveau est né. Une culture, un art ont modifié l'appétit et la gourmandise et suscité le mythe du caviar qui a changé le paysage et les modes alimentaires en harmonie avec l'évolution de la société. Pour l'amateur gourmet, ces délicates perles noires, onctueuses et savoureuses sont devenues emblématiques de luxe et de raffinements gustatifs qui accompagnent les moments festifs de la vie et illuminent la table de leur sombre éclat comme relais d'horizons lointains et de sensations vives, porteuses de rêves.

L'aventure a commencé à Paris avec les frères Melkoum et Mouchegh Pétrossian, nés tous deux dans le Caucase, à Tiflis au bord de la Caspienne, au sein d'une famille bourgeoise. Après avoir poursuivi à Moscou, l'un des études de médecine et l'autre des études de droit, ils décident de quitter leur terre natale, trop exposée pour les populations arméniennes. En passant par l'Iran, après la Première guerre, ils arrivent en France dont ils maîtrisent la langue et s'établissent à Paris. Ils choisissent de se tourner vers les métiers de bouche pour s'inscrire, sans doute de manière inconsciente, dans la tradition de l'hospitalité orientale qui accorde une grande importance au partage convivial de la nourriture et aux plaisirs de la table. Ils se montrent d'emblée très audacieux, se plaît à raconter avec enthousiasme Armen Pétrossian, fils de Mouchegh, l'actuel P.-D. G du groupe. Ils installent leur boutique boulevard de Latour-Maubourg, un quartier résidentiel et tout à fait anti-commercial avec le désir de faire venir jusqu'à leur épicerie de luxe une clientèle avide de produits inédits, de saveurs inconnues. Ils semblent guidés par un sens inné du marketing, remarque notre interlocuteur admiratif.

La deuxième idée forte veut que dans un climat de xénophobie, ils inventent une marque qu'ils signent

de leur nom de famille à consonance arménienne, comme une affirmation de soi, peu commune à l'époque, une démarche inouïe dans cet après-guerre souvent difficile pour tous les étrangers. Ils créent un logo qui représente désormais l'emblème de la maison, un dessin allégorique qui figure un bateau qui

vogue contre les éléments hostiles d'une tempête déchaînée. Au cœur de cette situation périlleuse, le soleil levant brille en signe d'espoir comme pour donner aux Pétrossian l'énergie de braver tous les obstacles.

Enfin, l'enjeu majeur est d'avoir introduit puis imposé le caviar, qu'ils connaissent de leur contrée d'origine, dans la gastronomie française. Ce mets n'existait pas en France et pas plus en Europe. En visionnaires, ils parient sur cette denrée exotique. Les délicieux œufs d'esturgeon suscitent l'engouement général et deviennent rapidement, dans l'ambiance fiévreuse et russophile des Années folles, « l'incontournable » des dîners parisiens chics. Leur optimisme rencontre la chance à la croisée des destins. Les deux frères vont plus loin dans leur ambition en misant sur l'avenir. Ils osent initier avec l'Union Soviétique un commerce d'importation exclusive du caviar russe en Europe au moment où le pouvoir bolchévique se met en place, alors que le monde politique ne croit pas à la survie de ce régime. Ce monopole se prolongera jusqu'en 1989.

Ainsi, en l'espace de 10 ans, tels les marchands de la Route de la soie, ils bâtissent, à force d'audace, un univers cohérent et dynamique. Ils poursuivent les innovations incessantes en ouvrant dès 1930 un atelier de saumon pour fumer le poisson cru importé d'Angleterre dans leur usine. Le saumon fumé entre ainsi dans une pratique moderne de consommation alimentaire à la portée de toutes les papilles. Ils diversifient, en virtuoses du commerce, la gamme des produits et mettent en œuvre leur savoir-faire en fabriquant le tarama, en important vodkas et eaux-de-vie, poissons divers, crabes, jambons, salamis, fromage, miels, amandes, noisettes... qu'ils distribuent tout en maintenant l'image de luxe liée à une marque d'exception qui devient plus sophistiquée au fil du temps.

Ces échanges fructueux se trouvent confrontés aux crises de l'histoire : en 1989-1990, la fin de l'empire soviétique provoque un grave drame financier face auquel il faut réagir en reformulant les contrats. On a redémarré, confie le P.D.G, en gardant notre totem, le caviar comme fer de lance. Progressivement, caviar d'élevage, maviar, foie gras, truffes, vins fins, friandises, chocolats, pâtisseries et mille autres excellentes choses viennent enrichir la palette gourmande Pétrossian que l'on peut découvrir désormais dans les boutiques, sur internet ou par correspondance.

Infatigable homme d'idées, Armen Pétrossian, à l'écoute des mutations sociales et diététiques, avance sans oublier le chemin parcouru. Il continue à son tour de mener la quête exigeante des pères fondateurs en développant des projets hors des sentiers battus de la routine afin d'élargir les prestiges de l'offre et convaincre la clientèle par la qualité des produits et le raffinement des présentations. Outre le merveilleux restaurant gastronomique du boulevard de Latour-Maubourg, il sut donner à l'entreprise familiale une dimension internationale. Sous sa direction depuis 1992, la société a multiplié ses points de vente en France et en Europe, s'est implantée aux États-Unis avec des boutiques et des restaurants à New York, Los Angeles, Las Vegas, plus près de nous à Monaco.

Chercheur de goûts, chineur, comme il aime à se définir, il traque les nouvelles saveurs partout où il se trouve. Chaque voyage est une aventure à l'abri de l'ennui, qui provoque la curiosité et l'expérience, une occasion de découvertes subtiles de l'art d'être gourmet. Parmi ses dernières trouvailles le jus de la grenade pressée et filtrée, ce fruit originaire du Caucase dont les vertus sont connues depuis l'antiquité, qu'Armen Pétrossian a baptisé le Yablok. Autre sujet d'enchantement, les plantes pour infusions et tisanes et les herbes aromatiques au parfum extraordinaire qui composent avec le caviar d'aubergine et le concombre sauvage la gamme « Retour d'Arménie ».

Armen Pétrossian et son équipe fidèle n'ont pas fini de nous surprendre pour notre bonheur !

Dans l'élégante boutique bleue du boulevard de Latour-Maubourg, l'œil attentif de Cécile Pétrossian, hôtesse des lieux, veille sur la tradition familiale, scrutant l'avenir de la gourmandise d'aujourd'hui.

COMMUNAUTÉ

Soirée particulière
à Vaulx-en-Velin

Cette année encore, grâce à l'équipe de l'UCFAF Lyon, la soirée du Noël arménien a été une belle réussite. Les adhérents et leurs nombreux amis ont répondu présents puisque nous étions plus de 200 convives.

Après quelques notes de musique arménienne proposées par l'animateur Raffi et un début de repas apprécié de tous par sa qualité, le Président Paul Chemedikian présente ses meilleurs vœux au nom du Bureau et remercie vivement Maurice Charrier, Maire de Vaulx-en-Velin et les élus largement présents à ce dîner-dansant. Puis, il invite Guy Fischer, Sénateur, ami des Arméniens de toujours et d'une fidélité incomparable, à prendre la parole. Lors de son intervention, le Sénateur a rappelé son attachement de longue date à la Communauté arménienne et ses actions sans relâche pour la ratification par le Sénat de la loi incriminant (délit de négationnisme) le génocide des Arméniens votée le 12 octobre 2006 à l'Assemblée Nationale. Cette question essentielle pour la Diaspora arménienne de France nécessite la vigilance de chacun, a-t-il ajouté.

La parole est ensuite donnée à M. le Maire, qui après avoir présenté ses vœux, a tenu à revenir sur la question de la reconnaissance du Génocide des Arméniens et que le Sénat français ne pouvait être que grand après la ratification de la loi du 12 octobre.

Cette soirée était toute particulière pour Maurice Charrier, car c'était la dernière en tant que Maire de Vaulx-en-Velin. En effet, élu depuis 1977, Maire depuis 1985, il a décidé de céder sa place le 24 avril 2009 à son 1er adjoint Bernard Génin. L'UCFAF réitère tous ses remerciements à Maurice Charrier pour l'excellent travail effectué en tant qu'élu et en particulier en qualité de Maire, ayant impulsé une politique moderne de la Ville où l'humain tient une place importante. Nous lui souhaitons longue vie et bon vent.

Arthur Derderian ◀

NECROLOGIE

Arto Djizmedjian

Les familles Djizmedjian, Vézirian, Lefrançois sont à nouveau profondément attristées.

Arto Djizmedjian, fils de Daniel Djizmedjian, qui avait été un membre actif de l'UCFAF, est décédé le 7 janvier à 62 ans, après une longue maladie, alors qu'il venait de prendre sa retraite.

Sa vie a été consacrée à la musique, il s'était fait de très nombreux amis spécialement à Cherbourg où il a animé pendant des années les soirées du Casino. Il était aussi passionné de tennis et de peinture. Il avait pu se rendre avec ses cousins en Arménie l'année dernière pour la première fois, exauçant ainsi son vœu le plus cher.

Il a été incinéré le mardi 13 janvier. Il avait souhaité que ses cendres soient répandues sur l'Ararat.

Sa famille va essayer de répondre à son désir.

L'UCFAF et *Achkhar* présentent leurs sincères condoléances à son épouse Joëlle, son fils Léon, ses filles Aurélie et Clarisse et à toute sa famille.

Nazik Melik Minassiantz

Nous apprenons avec tristesse le décès de **Nazik Mélik Minassiantz** à 81 ans.

Elle s'était engagée dès la fin des années 40 dans la Jeunesse Arménienne de France (JAF) aux côtés de son frère le regretté Rouben Mélik, fondateur de ce mouvement de jeunes. En 1949 elle fut membre du Comité de Paris puis du Comité régional et enfin de la Direction nationale de la JAF, responsable de l'organisation de la campagne pour la paix. Elle fut déléguée aux festivals internationaux de Berlin et de Moscou où elle rencontra les jeunes d'Arménie. En 1954 elle fit partie de la première délégation de la JAF en Arménie.

Silhouette frêle mais esprit enthousiaste et vif, Nazik Mélik demeurera à travers ceux qui vécurent ces années et ces événements très forts à ses côtés.

Achkhar présente ses condoléances sincères à son fils Gilles et à ses nièces.

Pour joindre *Achkhar*,
veuillez vous adresser soit :

par courrier :

Achkhar – 6 cité du Wauxhall 75010 Paris

par fax : 01 42 08 09 70

par courriel : achkhar@free.fr

DONS À ACHKHAR

M. Kutalian (92 Courbevoie)	42 ⇔
M. Mme Altounian (78 Vélizy-Villacoublay).....	32 ⇔
Mme Grigorian (83 Toulon)	32 ⇔
Mme Chukurian (28 Anet).....	42 ⇔
M. Masis Buyuk Pehlivanian (24 Carsac-Aillac) ..	32 ⇔
M. et Mme Kanayan (92 Clamart)	32 ⇔
M. Serdjanian (77 Chelles).....	42 ⇔
M. Jacques Khanzadian (92 Bois-Colombes)	42 ⇔
M. Deyrindjian-Deynergies (75017 Paris).....	42 ⇔
M. et Mme Bédanian (92 Bagneux)	150 ⇔
M. Kalaidjian (95 Montmagny).....	42 ⇔
Mme Djamgotchian (83 Le Lavandou)	42 ⇔
M. Gochgarian (38 Pont-L'Évêque).....	32 ⇔
M. et Mme Elmassian (06 St-Laurent-du-Var)	42 ⇔

Merci de votre aimable soutien.

À la mémoire de Arto Djizmedjian

M. et Mme Lefrançois (91 Etampes)	100 ⇔
Mme Séropian (92 Bois-Colombes)	80 ⇔
M. Gueudemian (92 Asnières).....	30 ⇔

LIVRES REÇUS

Erevan de Gilbert Sinoué paru le 14 janvier 2009, roman publié chez Flammarion

L'auteur est né au Caire et a baigné dans une atmosphère multiculturelle qui forgera en lui le sens profond de la tolérance ; Après des études chez les Jésuites, il part pour le Liban puis s'installe à Paris en 1968, étudie la guitare, enseigne et compose. En 1986 il se consacre entièrement à la littérature et a publié depuis une vingtaine d'ouvrages romans, biographies, essais. Il a reçu le Prix des Libraires, le Grand Prix de littérature policière 2002. Il a écrit des scénarios de feuilletons télévisés. La majorité de ses romans ont été traduits en une dizaine de langues.

Erevan, Istanbul 1896. Parmi les résistants arméniens Hovanès Tomassian jeune homme d'une vingtaine d'années est autorisé avec les « terroristes » à quitter les locaux de la banque ottomane, sains et saufs, mais à la condition de quitter la Turquie pour toujours. Dix huit ans plus tard, Anatolie orientale la famille Tomassian vit à Erzeroum, à travers cette famille le lecteur va vivre la tragédie de 1915, ne survivront que deux adolescents Chouchane et Aram, héros du roman. En 1921 Aram intègre un groupe de « vengeurs » arméniens connus sous le nom de Némésis, dont la mission est de retrouver les responsables turcs, qui, après l'armistice se sont réfugiés en Europe.

Bulletin d'abonnement

Oui, je souhaite recevoir *Achkhar* chaque quinzaine

Nom ..... Prénom .....

Adresse .....

Code postal ..... Ville .....

TARIFS

France 6 mois (11 n°) : 35 € – 1 an (22 n°) : 68 € – Soutien : 110 €

Etranger 85 € pour 1 an par virement (100 € par chèque)

par chèque bancaire ou postal à l'ordre de SARL NAREK

par virement IBAN à FR52.20041000 0123 9745 3H02 038 — BIC PSSTFRPPPAR (depuis l'étranger)

Merci de libeller et adresser votre règlement à : Société Narek (Achkhar) – 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris

Hommage à Gregor A. Hampartzoumian

Un passionné de musique et de peinture, un Monsieur

Il s'est éteint le 12 janvier

Né en 1924 à Istanbul, après des études primaires à l'école Hintlian et secondaires au lycée Saint-Michel, il suivit les cours de la Faculté des sciences, étudia les mathématiques, la chimie et dès 1930 la musique.

En 1950, muni de son diplôme d'ingénieur chimiste, il vint en Europe, fit des voyages d'études en Suisse, Allemagne et Hollande et se fixa définitivement à Paris où il travailla dans la recherche chimique industrielle jusqu'en 1959.

Passionné d'art, il ouvrit en 1960 la **Galerie Framond**, rue des Saints-Pères à Paris, dans le 6e arrondissement, « sa seconde demeure », un lieu de rencontres entre musiciens et peintres. Il y défendit la peinture française surtout post-cubiste et y exposa principalement les peintres Estève, Georges Rohner, Fasnacht, De Coninck qui devinrent ses amis. Il était membre du comité professionnel des Galeries d'Art.

Amateur de musique, lui-même très bon pianiste, il fonda en 1972 la **Quatra**, l'Association d'Action Artistique Arménienne qui organisa sous son impulsion de nombreux concerts prestigieux surtout à Paris.

Marié, il eut deux fils.

Il produisit de nombreux textes, chroniques, écrits sur l'art parus dans la presse arménienne et rassemblés en quatre *Kaléidoscopes* en 1958, 1970 et 1986 et 1997, dont le dernier consacré à ses petits-enfants Ani et Iris.

Achkhar rend hommage à ce grand amateur d'art et de musique arménienne contemporaine.

L'équipe de rédaction présente ses très sincères condoléances à son épouse, ses fils et à toute sa famille.

Achkhar a toujours été très bien accueilli par M. Hampartzoumian, à la Galerie Framond où nous nous rendions à chaque nouvelle exposition et où nous rendions à chaque nouvelle exposition et où nous articles d'ailleurs, figuraient en bonne place, côtoyant ceux des revues spécialisées.

Le contact avait été dès le début simple et facile avec ce Monsieur, féru d'art, qui, rêvait même après la fin de la **Quatra**, d'organiser un grand concert pour commémorer le centenaire de la naissance d'Aram Khatchadourian en 2003.

Le passionné de peinture

Dans sa galerie, au fil des années il avait ses peintres fidèles qu'il exposait très souvent, **Georges Rohner**, qui disait-il, a ce côté mesuré, senti, clair comme chez Bach, et qui « *communique la projection de son espace intérieur* ». Ce peintre a transposé, trans-

Georges Rohner, Violon et livre rouge, huile sur toile, 1991

posé le réel, avec sa vision au-delà des apparences, au-delà de l'objet ; **Roger De Coninck** « *le plus français des peintres belges* » aux « *gris qui enchantent* », peintre plein de lumière et de mystère, que Gregor A. Hampartzou-

mian associait à Brahms ; **André Beaudin** dont il avait d'abord aimé les aquarelles, puis les sculptures et enfin les grandes toiles et dont il admirait la concision, la clarté qui symbolisaient le génie français, la capacité de se libérer des forces contraignantes ; **Maurice Estève**, le peintre de la lumière, de l'espace et de la construction qui par ses collages correspondait à la musique, pour Hampartzoumian, de Scarlatti. En directeur de galerie, M. Hampartzoumian ajoutait souvent aux tableaux des peintres exposés, des inédits qu'on avait grand plaisir à découvrir, Assadour, Léger, Picasso, Vieira da Silva, Zavarro.

Après chaque visite d'exposition en sa compagnie, il demandait « *Avez-vous vu le tableau qui se trouve dans l'escalier ?* » ou bien « *Venez, j'ai quelques autres toiles et dessins dans mon bureau* », ainsi se créait une sorte de complicité, de compréhension très douce dans l'admiration des œuvres.

Une sérénité, une paix régnaient dans la galerie une sorte d'accord consonant entre les artistes et le directeur qui favorisait l'approche et la compréhension des œuvres.

L'amoureux de musique

« *Amateur de musique, je l'étais à six ans. Amateur de peinture à dix-sept. Ingénieur chimiste à vingt-sept, de recherches à trente. Directeur de galerie d'art enfin, faisant moitié mien le mot de Chagall « Etre peintre, c'est un peu être chimiste. »*

Effectivement, cet amour de la musique Hampartzoumian l'a eu très tôt et il était beaucoup plus qu'un amateur d'art » comme il se définissait, car il a dédié une partie de sa vie à la musique. « *Quant à la musique, ce fut dès le départ un enchantement.* »

Au début des années 1960, il connut le violoniste David Oïstrakh et la pianiste Vasso Devetzi. Au début des années 1970, responsable de l'UGAB, il rassembla 15 amis des arts qui créèrent la **Quatra**. Environ 300 personnes venaient aux réunions du Musée Guimet. Plus de 100 concerts classiques Salle Gaveau à Paris mais aussi à l'étranger, permirent plus de 30 premières auditions d'œuvres de compositeurs armé-

Gregor A. Hampartzoumian et Arno Babadjanian, président d'honneur de la Quatra

niens. Au début des années 1990, la **Quatra** avait pu réunir près de 2 000 sympathisants mais était « *difficile à faire durer sans subventions ni mécénat* ».

Hampartzoumian rencontra les compositeurs Aram Khatchadourian, Arno Babadjanian, Alexandre Haroutiounian, et fit jouer les pianistes Ani et Raffi Pétrossian. Il vit A. Khatchadourian en avril 1960 et lui écrivit à son départ, après avoir produit trois concerts incroyables, regrettant d'abord leur rencontre manquée en 1958 à Bruxelles, « *Tu nous a illuminés, tu nous as apporté de l'amour, nous a enthousiasmés, nous a revigorés. Bonheur à toi* ».

Le festival **Quatra** 1977 au Musée Guimet fut prestigieux avec les compositeurs sus-cités et Edvard Mirzoyan, Adam Khudoyan, les violonistes Lévon Chilinguirian, Manoug Parikian, Haroutioun Bedelian, le trio Quatra, l'Ensemble orchestral Quatra. Des journées fortes, intenses qui consacrent tous les efforts de l'Association.

La rencontre chez Henri Dutilleux de Vardan Mamikonian eut une conséquence formidable : la **Quatra** le présenta au Concours Piano Masters de Monte Carlo dont Mamikonian sortit vainqueur.

Le 29 avril 1993, la Quatra dédia un concert à Tchaikovsky, salle Gaveau avec le violoniste Jean Ter-Merguerian dans le *concerto en ré majeur*, le violoncelliste Suren Bagratuni dans la *variation sur un thème rococo* et le pianiste Vardan Mamikonian dans le *concerto en si bémol mineur* et l'Orchestre Jeune Philharmonie, direction Jean-Jacques Werner.

Les nombreux écrits de G.A. Hampartzoumian prouvent qu'il fréquentait assidûment les concerts, qu'ils concernent un instrumentiste ou un chanteur jeune ou déjà connu. Il s'intéressait aussi au théâtre, à la poésie, il a écrit lui-même des poèmes, préparé des entretiens, donné son avis sur le monde musical, réfléchi sur les mouvements picturaux. Son journal est celui d'un passionné d'art, tous les grands artistes du moment y sont évoqués, avec des analyses subtiles, franches, percutantes. Ses écrits resteront des mines sur la vie artistique arménienne et internationale.

« *Un dernier mot, ne croyez pas les Cassandre qui chanteront la mort de l'art. Il est éternel.* »

Qu'il retrouve les peintres qu'il a tant aimés, que les anges lui fassent entendre ses musiques préférées.

A.T. Mavian ◀